



JAK ROZMAWIAĆ O WOJNIE? ZUCHY

Potrzeby i reakcje człowieka różnią się w zależności od tego, ile ma lat. Właśnie dlatego Zespół ds. Wsparcia Psychologicznego ZHP opracował rozszerzenie materiału ["Jak rozmawiać o wojnie w Ukrainie"](#). Niniejszy materiał koncentruje się na pracy z zuchami. Ma on na celu pokazać charakterystyczne dla danej grupy wiekowej reakcje oraz sposoby radzenia sobie z napięciem oraz lękiem, a także skonkretyzować wskazówki dotyczące podejmowania rozmów i planowania działań w kontekście wojny w Ukrainie.

Jaka jest rola osoby dorosłej, drużynowego/ej w pracy z zuchami w obecnej sytuacji?

Czego zuchy potrzebują od swojego lidera, osób dorosłych? Poczucia bezpieczeństwa, stabilizacji i przewidywalności. Poczucie bezpieczeństwa, stabilizację i przewidywalność daje dzieciom znana im praca z gromadą, wspólne spędzanie czasu i realizacja zuchowych planów - to także w obecnej sytuacji jest najważniejsze zadanie drużynowego/ej.

Nie zmieniajcie obranych planów. Jeśli w gromadzie zauważyliście potrzebę podjęcia tematu wojny w Ukrainie, możecie wyrazić Waszą solidarność lub zaproponować inne działanie na poziomie zuchów (majsterkę, prace pożyteczne, zuchowe uroczystości). Działania te możecie śmiało wpleść w większość cykli tematycznych. Napięcie towarzyszące zuchom w obliczu obecnej sytuacji na wschodzie, możecie rozładować równie dobrze bawiąc się z nimi w krasnoludki, strażaków czy cokolwiek innego. Dziecięce zabawy często służą odreagowaniu rzeczywistości, są sposobem na poradzenie sobie z przeżyciami. Jeśli gromada bawiąca się w Muminki powiesi w swojej harcówce plakat wyrażający solidarność z Ukrainą, stanie się on wystrojem muminkowego domu. Jeśli bawicie się w czarodziejów, możecie wyczarowywać sobie magiczne przypinki, które będą szerzyły wokół siebie dobre myśli. Wyobraźnia zuchmistrzów nie zna granic, wierzymy w Wasze umiejętności tworzenia scenariuszy świetnych zbiórek - pamiętajcie, że celem jest to, aby przez zabawę dzieci uczyły się radzić sobie z sytuacją i rozumieć ją. Umiejętności budowania wspólnoty i funkcjonowania w niej, komunikacji, szukania porozumień ponad podziałami to kompetencje pozwalające rozładowywać napięcie. Gloryfikowanie bohaterów wojennych pozostawia stres, z którym nie wszystkie dzieci będą potrafiły sobie poradzić. Uważnie dobierajcie więc formy i bądźcie szczególnie uważni na potrzeby dzieci.

Jakich reakcji na obecną sytuację możecie się spodziewać?

Temat wojny może pojawiać się w wielu swobodnych zabawach zuchów. Przytaczamy relację z jednej z piątkowych zbiórek zuchowych (dzień po ataku) - *grając w piątek z zuchami w alfabetyczną grę przez dłuższą chwilę pojawiały się wyłącznie hasła związane z ich niepokojem (wojna – atak – katastrofa – armia – amunicja itd.)*. Pozwólcie dzieciom w taki sposób wyrzucić z siebie niepokój. Nie zabraniajcie tego, jednocześnie przekierowujcie powoli uwagę na inne sprawy. Poprzez dodawanie do swobodnej zabawy elementów dotyczących innych spraw, pokazujcie, że są także inne ważne i dobre rzeczy na świecie. Modelujcie zaciekawienie światem. Współpracujcie z przybocznymi - jeśli włączycie do zabawy szersze grono osób, potrafiących adekwatnie zachować się, oddziaływać, efekt będzie szybszy, niż jeśli zrobi to jedna osoba.





Naturalnym odruchem dzieci jest odreagowywanie emocji poprzez zabawę i aktywność. Nie inicjujcie zabawy w wojnę, lecz bądźcie przygotowani, że może ona pojawić się spontanicznie u zuchów. Możliwe, że sytuacja taka wprawi Was w zakłopotanie, natomiast nie reagujcie impulsywnie. Wówczas warto spojrzeć na świat oczami dziecka i z ciekawością podejść do ich działań. Widząc zabawę w wojnę możecie podejść i zapytać dzieci, w co się bawią i o co w tej zabawie chodzi. Ważne jest, by powstrzymać się od oceniania i krytykowania ich działania. Jeśli widzicie, że któreś z bawiących się dzieci jest w mocnym dyskomforcie, np. podczas odgrywania bycia atakowanym czy zamknięcia w więzieniu, można przyłączyć się do tej zabawy i towarzyszyć w niej zaniepokojonemu dziecku, jednak jedynie pod warunkiem, że taka zabawa w nas samych nie będzie generowała lęku i napięcia. Próby przekierowania zabawy w wojnę na inną aktywność mogą sprawić, że zabawa ta straci dla dzieci swoją podstawową funkcję: rozładowanie napięcia związanego z wojną. Natomiast zbyt długie tkwienie w niej również nie jest dobrym rozwiązaniem. W takiej sytuacji warto delikatnie przekierować uwagę dzieci na konstruktywne podejście do sytuacji i zastanowić się wspólnie w kręgu rady nad sposobami radzenia sobie w kryzysie. Dzieci mogą generować pomysły na to, co można zrobić, jeśli ktoś jest smutny albo wystraszony czy przygnębiony - wtedy łatwo można przejść od skojarzeń z wojną do edukacji emocjonalnej w szerszym kontekście. Jeśli w trakcie zabawy dzieci znieważają flagę, warto zwrócić uwagę wprost (bez zakańczania zabawy) i poprosić bawiących się o uszanowanie symboli narodowych. Uczcie szanowania ich, tak samo, jak szanujemy flagę Polski. Jeśli zabawa dzieci niesie ryzyko dotyczące niebezpieczeństwa (np. dzieci używają patyków jako karabinów), nie reagujcie radykalnie i nie zakazujcie, ponieważ dzieci mogą wrócić do zabawy w tej formie, gdy tylko znikniecie im z oczu. Lepszym rozwiązaniem jest np. podrzucenie pomysłu na zmianę elementu zabawy (np. przez przybocznego/ną): "Mam pomysł! A może byśmy pobawili się w ten sposób?". Takie podejście do zabawy wciąż zaspokaja potrzeby dzieci, jednocześnie nie stanowiąc już dla nich zagrożenia.

Zamiast komentowania i prób moralizowania w trakcie zabaw spontanicznie podejmowanych przez dzieci, zaplanujcie - bez bezpośredniego nawiązywania do ich działań! - np. zbiórkę dotyczącą współpracy między krajami, pokoju, tolerancji, symboli narodowych i ich znaczenia. Dzięki temu zuchy poznają także pozytywne, nie generujące uprzedzeń przekonania oraz dobre wzorce. Możecie też wykorzystać na kolejnych spotkaniach znane Wam zabawy posiadające elementy ruchowe oparte na podobnej dynamice (zuchowe gry w terenie, podchody, zabawy konfrontacyjne).

Reagowanie dzieci w tym wieku często nie mieści się w wyobrażeniach osób dorosłych - dzieci reagują inaczej niż dorośli. Zuchy naturalnie przepracowują emocje w sposób dla siebie dobry - mogą cieszyć się, płakać, unikać tematu, podejmować zabawy związane z tematem wojny, bawić się w bohaterów wojennych (i tych co zabijają, i tych co ratują świat) - każda z tych form pozwala im oswajać się z emocjami. Rolą drużynowego/ej jest towarzyszenie w tych sposobach, bycie w relacji i gotowość do rozmowy na ten temat. Nie ocenianie, nie moralizowanie, nie uciekanie od tematu, ale też nie przywoływanie go, gdy nie ma takiej potrzeby to wsparcie, które możecie udzielić zuchom. Jednocześnie dobrze jest nie zostawiać pytań dziecka bez odpowiedzi i być gotowym na przeprowadzenie rozmów na ten temat.

Na co zwrócić szczególną uwagę, podejmując z zuchami temat wojny w Ukrainie?

Ważne są emocje i sposób rozmowy drużynowego/ej. Do tematu należy podejść na spokojnie i jeśli czujecie, że wywołuje on u Was duże emocje, poproście kogoś o wsparcie. Drugą ważną kwestią jest mówienie o krajach, a nie o ludziach w sprawie wojny w Ukrainie. Wokół zuchów mogą być osoby pochodzenia rosyjskiego i nawet jeśli nie uczęszczają na zbiórki, to mogą chodzić razem z nimi do klasy/szkoły. Brak dbałości o nazewnictwo może spowodować skoncentrowanie się trudnych emocji dzieci na takiej osobie.





Jeśli temat naturalnie występuje na zbiórce, zapytajcie dzieci co już wiedzą. Pozwólcie im wypowiedzieć się, nawet jeśli słyszycie, że fakty nie do końca się zgadzają. Potem spokojnie weryfikujcie po kolei usłyszane informacje. Nie zgłębiajcie tematu bardziej, niż to jest potrzebne zuchom. Stosujcie słownictwo dostosowane do ich wieku.

Zauważcie, czy dzieci mają potrzebę działania pomocowego. Możecie im powiedzieć, że świat wspiera Ukrainę, jednocześnie dajcie im jasny komunikat, że sprawami tymi zajmują się dorośli, a oni, jeśli chcą, mogą dołożyć do tego swoją cegiełkę. W takiej sytuacji bądźcie szczególnie uważni, aby nie wzbudzać w zuchach poczucia odpowiedzialności za pomoc. Angażowanie dzieci w działania pomocowe wymaga dużej rozwagi i weryfikacji sytuacji z perspektywy ich potrzeb, środowiska, dla którego będą realizowane działania, ale także emocjonalnego obciążania dzieci działaniami.

Jeśli decydujecie się na włączenie zuchów do działania, należy zadbać o to, aby:

- dowiedzieć się, co czują zuchy w obliczu tej sytuacji i czego potrzebują (włączenie się w symboliczne działania wskazujące na solidarność może obniżyć poziom niepokoju). Dzieci, jak i dorośli będą odczuwać wiele emocji. To ważne, by je zaakceptować i zaopiekować się nimi;
- dzieci rozumiały, dlaczego angażujecie się w dane działanie, co oznacza podejmowana pomoc;
- dzieci wiedziały, że jest to pomoc dobrowolna, realizowana w porozumieniu z ich rodzinami i na miarę ich możliwości. Warto przemyśleć organizowanie działań, które realizowane są na zbiórce (nie poza nią);
- wszystkie działania prowadzone były w duchu pozytywnego wzmocnienia, nie wzbudzały lęku i nie generowały paniki.

Poinformujcie zuchy, że jeśli mają spadek nastroju, czują się gorzej lub męczą ich myśli związane ze sprawą w Ukrainie, powinny powiedzieć o tym rodzicom.

I na koniec: jeśli wojna nie dotknęła bezpośrednio dzieci i nie wyrażają one potrzeby ani zainteresowania pracą z tym tematem, nie należy zmieniać tej sytuacji i nie należy proponować im dodatkowych aktywności.

"- Widzisz Helciu, ty jesteś niespokojnym człowiekiem.

Ona:

- Ja jestem człowiekiem?

- No tak. Przecież nie pieskiem.

Zamyśliła się. Po długiej pauzie zdziwiona.

- Jestem człowiekiem. Jestem Helcia. Jestem dziewczynka. Jestem Polka. Jestem córeczka mamusi, jestem warszawianka... Jak ja dużo jestem."

(Janusz Korczak, "Pamiętniki i inne pisma z getta")

Zróbcie wszystko, by dzieci mogły być dziećmi i przeżywać wyzwania, jakie są naturalnymi wyzwaniami 6 - 9 latków: poznawać przyjaciół, bawić się, uczyć się nowych rzeczy. Dzieci mają prawo do świata bez wojny.

Jeśli masz jakiegokolwiek pytania dotyczące sposobu rozmawiania ze swoimi podopiecznymi o wojnie w Ukrainie albo po prostu chcesz porozmawiać o tym, jak Ty czujesz się w obecnej sytuacji, psychologię z Zespołu ds. Wsparcia Psychologicznego są dla Ciebie dostępne pod numerem 669 116 116 w dni powszednie w godzinach 15:00 – 21:00.

